

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра мовної та психолого-педагогічної підготовки

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня бакалавр
зі спеціальності 053 «Психологія»
за освітньою програмою «Психологія»
на тему: «Дитяча агресивність: особливості виникнення та корекції»

Виконавець:

студентка центру заочної

та вечірньої форм навчання

Орлик Олександра Олександрівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

_____ /підпис/

Науковий керівник:

ст. викладач кафедри МППП

кандидат психологічних наук

(науковий ступінь, вчене звання)

Яцишина Анастасія Миколаївна

(прізвище, ім'я, по батькові)

_____ /підпис/

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Останнім часом дедалі більше уваги приділяється проблемі агресії та агресивності на різних рівнях. Психологи активно організують конференції та симпозіуми для дослідження цієї теми. Цілеспрямовані дослідження з агресії стають все більш популярними. Збільшення кількості молодших школярів з підвищеною агресивністю є серйозною проблемою для лікарів, педагогів, психологів та всього суспільства. Тема є дуже актуальною, оскільки кількість підлітків з такою поведінкою стрімко зростає.

Сьогодні доводиться непросто не тільки дорослим, а й дітям. Вони переживають дуже сильний стрес через повномасштабне вторгнення Росії в Україну, втрати рідних та інші травмуючі події. Вони, так само як і дорослі, переживають, бояться і злятаються, проте просто можуть не вміти проявляти це екологічно. Дитяча психіка вразлива перед будь-якими травмуючими подіями, а сучасний стан в країні для малечі може стати навіть подвійним стресом.

В Україні мільйони дітей переживають неймовірний стрес та психологічну травму внаслідок постійних обстрілів та небезпеки. Ці малечі дуже вразливі, тому їх агресивні дії є їхньою спробою захистити себе. Коли дитина зазнає травматичних подій у своєму житті, вона хоче знайти якийсь контроль і спосіб відповісти на виклик. Вона намагається зняти внутрішнє напруження, що виникає внаслідок страху та небезпеки, інколи за допомогою агресивних вчинків. Люди, які відчувають страх, зазвичай використовують одну з трьох стратегій: бігти, битися або замерти. Таким чином, агресія може бути наслідком відчуття власної безпорадності та страху перед невідомим.

Проблематика дитячої агресивності стала активно вивчатись педагогами, філософами, соціологами, психологами, психіатрами та іншими науковцями різноманітних галузей, що підкреслює її мультидисциплінарність. Дитяча агресія, як предмет психологічного дослідження вивчали: Захаров А.І, Сафін В.Ф ; Берковіц, Бреслав Г.Є, Бютнер К, Лоренц К, Паренс Г. Фурманов І.А, Рум`янцева Т.Г, Лютова Д.Г, Моніна Г.Б , .М. Андреева; Т.В. Драгунова, Ф.С. Сафуанов, Л.М. Семенюк, Антонян Ю.М., Бережкова Е.И.

Не дивлячись на інтерес зарубіжних та вітчизняних науковців до вирішення цієї проблеми, вона до сих пір залишається актуальною, що й обумовило вибір теми дипломної роботи.

Об'єкт дослідження – агресивність в молодшому шкільному віці.

Предмет дослідження – вплив різних чинників на емоційно-вольову сферу дитини молодшого шкільного віку.

Метою дослідження є вивчення психологічних особливостей та причин виникнення агресивності у дітей молодшого шкільного віку.

Для досягнення мети дослідження, необхідно розв'язати наступні **завдання**:

- здійснити теоретичний аналіз проблеми дитячої агресивності в сучасних теоретико-методологічних та науково-практичних джерелах;
- визначити відповідний меті дослідження психодіагностичний інструментарій;
- дослідити індивідуально-психологічні особливості та причини виникнення дитячої агресії;
- проаналізувати особливості прояву агресивності серед дітей молодшого шкільного віку;
- провести кількісний та якісний аналіз результатів емпіричного дослідження.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та розв'язання завдань дослідження було використано наступні методи.

Теоретичний аналіз, угруповання, порівняння та узагальнення існуючих досягнень із обраної проблематики.

Психодіагностичний метод дослідження включав: спостереження, опитування, тестування за допомогою психодіагностичних методик:

1. Для дослідження особливостей показників і форм агресії: «Методика діагностики рівня агресії Басса-Дарки (для дітей)».

2. Для визначення рівня тривожності дитини: «Тест тривожності (Р. Темпл, М. Доркі, В. Амен)».

Обробка даних здійснювалась за допомогою сучасних комп'ютерних технологій.

Обсяг і структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, двох основних розділів та шести підрозділів, висновків, списку використаних джерел (53 найменування) та додатків. Загальний обсяг дипломної 52 сторінки, матеріали проілюстровано 7 малюнками та 9 таблицями.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми роботи, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, наукову новизну і методи дослідження.

У першому розділі «**Теоретичний аналіз дослідження особливостей виникнення дитячої агресивності**» розглянуто сутність агресії, як предмету психологічного дослідження, описано види та причини виникнення агресії у дітей молодшого шкільного віку, розглянуто особливості прояву дитячої агресії та форми її корекції.

У другому розділі «Емпіричне дослідження особливостей прояву агресії у дітей та умови її психологічної корекції» визначено організаційно-методичне забезпечення діагностувального етапу експериментальної роботи, проаналізовано розподіл вибірки респондентів за шкалами методики Басса-Дарки, визначено рівні агресивності та ворожості, досліджено типологічні прояви агресії та розроблено науково-методичні рекомендації, спрямовані на психологічну корекцію дітей з високим рівнем тривожності.

В ході дослідження було підтверджено, що дитяча агресія є однією з найпоширеніших проблем в поведінці дітей молодшого шкільного віку і може проявлятися у різних формах, таких як фізична, вербальна та непрямая агресії, емоційне насильство, через соціальний виняток, тощо. Було визначено, що негативна реакція може бути викликана різними факторами, включаючи внутрішньо соціальні (сім'я) та зовнішньо соціальні умови (друзі, незнайомці, тощо).

ВИСНОВКИ

Здійснено теоретичний аналіз проблеми дитячої агресивності в сучасних теоретико-методологічних та науково-практичних джерелах. Визначено сутність поняття феномену агресивності і психологічні особливості її прояву в молодшому шкільному віці. Розглянуто чотири основні підходи до вивчення агресії та становлення агресивної поведінки з точки зору складного та багатогранного процесу, який включає в себе взаємодію безлічі чинників.

Проаналізувавши сучасні роботи педагогів, соціологів, психологів, психіатрів та інших науковців різноманітних галузей, було визначено, що виховання та взаємодія з навколишнім середовищем можуть вплинути на розвиток агресивної поведінки у дітей. Наприклад, якщо діти на вулиці часто стикаються з жорстокими або домінуючими дорослими, вони можуть почати копіювати цю поведінку. А діти, які часто спостерігають насильство в сім'ї, можуть отримувати дозу страху та тривоги при появі тригера. Крім того, відсутність ефективних стратегій управління емоціями та конфліктами також може призвести до розвитку агресивної поведінки у дітей.

У психологічних дослідженнях агресія може бути вивчена як у поведінковому, так і в психологічному аспектах. Для вивчення поведінкової агресії можуть використовуватись методи спостереження, анкетування, аналізу відеозаписів тощо. Для вивчення психологічної агресії можуть використовуватись методи психологічного тестування, інтерв'ювання, аналізу емоційно-поведінкових реакцій тощо.

Визначено відповідний меті дослідження психодіагностичний інструментарій. Для дослідження особливостей показників і форм агресії:

«Методика діагностики рівня агресії Басса-Дарки (для дітей)». Для визначення рівня тривожності дитини: «Тест тривожності (Р. Теммла, М. Доркі, В. Амен)».

З метою досягнення поставлених завдань дослідження нами було проведено емпіричне дослідження, учасниками якого стали школярі молодших класів шкіл міста Одеси та Києва. Було проведено дослідження особливостей та рівня прояву агресії серед учнів молодших класів. Серед опитаних 20 респондентів чоловічої статі та 20 – жіночої у віковій категорії від 6 до 11 років.

За даними проведеного емпіричного дослідження на виявлення особливостей прояву агресивності у дітей молодшого шкільного віку можна зробити висновок, що за методикою «Опитувальник діагностики рівня агресії Басса-Дарки (для дітей)» більша частина опитаних дітей має високий рівень показників агресивності та ворожості. Найбільш поширеним методом прояву негативних реакцій за вісьмома шкалами опитувальника є фізична агресія, роздратування та негативізм – їх обрали 82,5% респондентів.

За отриманими даними тесту Р.Теммла, М. Доркі та В. Амена всі досліджені діти мають негативну реакцію на ситуації, пов'язані з агресією та агресивним нападом. Проте, така реакція може бути наслідком травматичного досвіду в минулому, який міг бути зумовлений різними факторами, такими як насильство в родині, знуцання однолітків, загроза життю та іншими.

Більше ніж 70% опитаних молодшого шкільного віку зробили вибір негативного забарвлення в ситуаціях, пов'язаних з доганою, ігноруванням та ізоляцією. Ігнорування та покарання можуть викликати тривогу у дитини. Дитина, яка постійно ігнорується, може відчуватися непотрібною, неважливою та неповноцінною, що може призвести до зниження самооцінки і викликати почуття роздратування та тривоги.

Більшість дітей відчуває тривожність під час гри зі старшими дітьми. Це може бути зумовлено різними причинами, включаючи страх перед невідомим, відмовою, незручністю та боязню ушкодження в активних іграх з більш старшими дітьми. Діти, які грають зі старшими за віком, отримують новий досвід, не знаючи, чого очікувати від старших дітей та як реагувати на їхні реакції. Отримання відмови від старших може викликати тривогу, особливо якщо дитина відчуває її як особисту образу.

Можна стверджувати, що між тривожністю дитини та її агресивною поведінкою існує прямий зв'язок. Діти з високим рівнем тривожності можуть відчувати більш сильні емоції та бути більш схильними до яскравих та експресивних проявів своїх емоцій, зокрема до агресії. Наприклад, коли

дитина відчуває, що її особистий простір порушено або її потреби не задовольняються, вона може стати агресивною.

Крім того, агресивна поведінка може підвищувати рівень тривожності у молодших школярів. Якщо дитина часто стикається з агресивними діями з боку однолітків, вона може почати відчувати тривогу та стати замкнутою або сором'язливою. Крім того, діти, які самі виявляють агресивну поведінку, можуть страждати від внутрішньої тривоги, пов'язаної з почуттям провини та невпевненості.

Іншим важливим напрямком досліджень є розробка ефективних методів профілактики та лікування агресивності у дітей. До таких методів належать психологічна корекція поведінки, соціально-педагогічні програми, спрямовані на підвищення рівня соціальної адаптації дітей, робота з батьками, підвищення рівня їхньої компетентності в вихованні дітей, включаючи формування позитивного ставлення до них, а також робота зі шкільними педагогами і психологами для підвищення рівня їхньої професійної компетентності в праці з агресивними дітьми.

Психологічна робота з дітьми, які проявляють високий рівень агресії, здійснюється через психологічну корекцію, яка може бути проведена як індивідуально, так і в груповому форматі. Для розуміння обсягу роботи, необхідно скласти план науково-методичних рекомендацій, спрямованих на роботу з дітьми молодшого шкільного віку, які стикаються з проблемами агресивної поведінки. Вона повинна включати в себе такі етапи:

1. Оцінка рівня агресії.
2. Робота з батьками.
3. Тренінги та рольові ігри.
 - 3.1. Сприяння розвитку емоційного регулювання.
 - 3.2. Розвиток соціальних навичок.

Для зниження рівня агресії у дітей молодшого шкільного віку можуть бути використані різні методики психологічної корекції. Їх основними видами є ігрові методики та арт-терапія, які допомагають дітям знайти корінну причину проблеми та покращити їх психічний стан. Використання цих методів може сприяти розвитку соціально-емоційних навичок дитини та допомогти відчувати, що всі проблеми можна вирішити без допомоги агресивних моделей поведінки.

Таким чином, мета та завдання дослідження є досягнутими.